

ПОДАТКИ НА БАГАТСТВО: СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗГІДНО ОЕСР

Ганна Яренко
здобувач кафедри
фінансів
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

У статті розглядається оцінка розподілу багатства, соціально-економічна сутність поняття «багатство» та класифікація податків на багатство Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку.

На сучасному етапі у багатьох країнах світу посилюється інтерес до податків на багатство. В країнах, де такі податки вже існують, умови оподаткування стають жорсткішими, а багато інших країн розробляють проекти законів з метою якнайшвидшого запровадження таких податків. Наприклад, уряд Франції планує у 2013 році ввести тимчасовий (на три роки) 75-відсотковий податок на доходи громадян, що перевищують 1млн. євро річних, пояснюючи це необхідністю скорочення бюджетного дефіциту [22, Р. 3-4]. У програмах виходу з рецесії, що пропонуються ліберал-демократами Великої Британії, передбачено підвищення ставок цього податку [18, Р.2]. Законопроекти по податках та багатство також широко обговорюються у Росії [8].

Актуальність оподаткування багатства обумовлена загостренням соціальних та економічних проблем в умовах сучасної фінансово-економічної кризи. У світі посилюється економічне розшарування населення, що знаходить прояв у поглибленні зубожіння все більшої кількості людей з одночасним збагаченням окремих сімей. За даними дослідницького інституту швейцарського фінансового конгломерату Credit Suisse, серед дорослого населення світу найбагатший прошарок складає нині лише пів-відсотка, але саме йому належить 36% сукупного світового багатства. Разом з тим, 50% дорослого населення планети володіє лише 2% світового багатства [24, Р.12]. Загальна картина структури розподілу світового багатства серед дорослого населення представлена на Рис.1.

В умовах зростаючої нерівності розподілу доходів загострюються соціальні конфлікти, і уряди країн, шукаючи

механізми зняття напруги у суспільстві, звертаються до податків на багатство, вбачаючи можливість з їхньою допомогою зменшити соціальну напругу. На цій же хвилі і в Україні Кабінетом Міністрів серед переліку заходів з виконання завдань соціальної політики на 2012 рік передбачено запровадження податку на багатство [9]. Нині у Верховній Раді України, в її Комітеті з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики знаходяться на розгляді декілька законопроектів щодо податків на багатство.

Актуальність дослідження питань оподаткування багатства для української економіки є беззаперечною, і у вітчизняній науковій літературі існують поодинокі роботи, де розглядається цей податок. Перш за все, це праці представників фінансової наукової школи Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана [12, с. 93; 4, с. 221-222]. Незважаючи на таке, можна констатувати, що ґрунтовних досліджень, присвячених цій темі, поки бракує.

Метою даної статті є розкриття теоретичних основ розуміння податків на багатство. З огляду на це, її завдання полягають у наступному: розкрити соціально-економічну сутність поняття "багатство", простеживши еволюцію бачення цього поняття на різних етапах суспільного розвитку, а також, розглянувши існуючі підходи до оцінки світового багатства та його розподілу серед країн та їх населення; дослідити класифікацію податків на багатство, розроблену Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР, Organization of Economic Cooperation and Development, OECD), що об'єднує 34 країни світу, більшість з яких є розви-

МАКРОЕКОНОМІКА

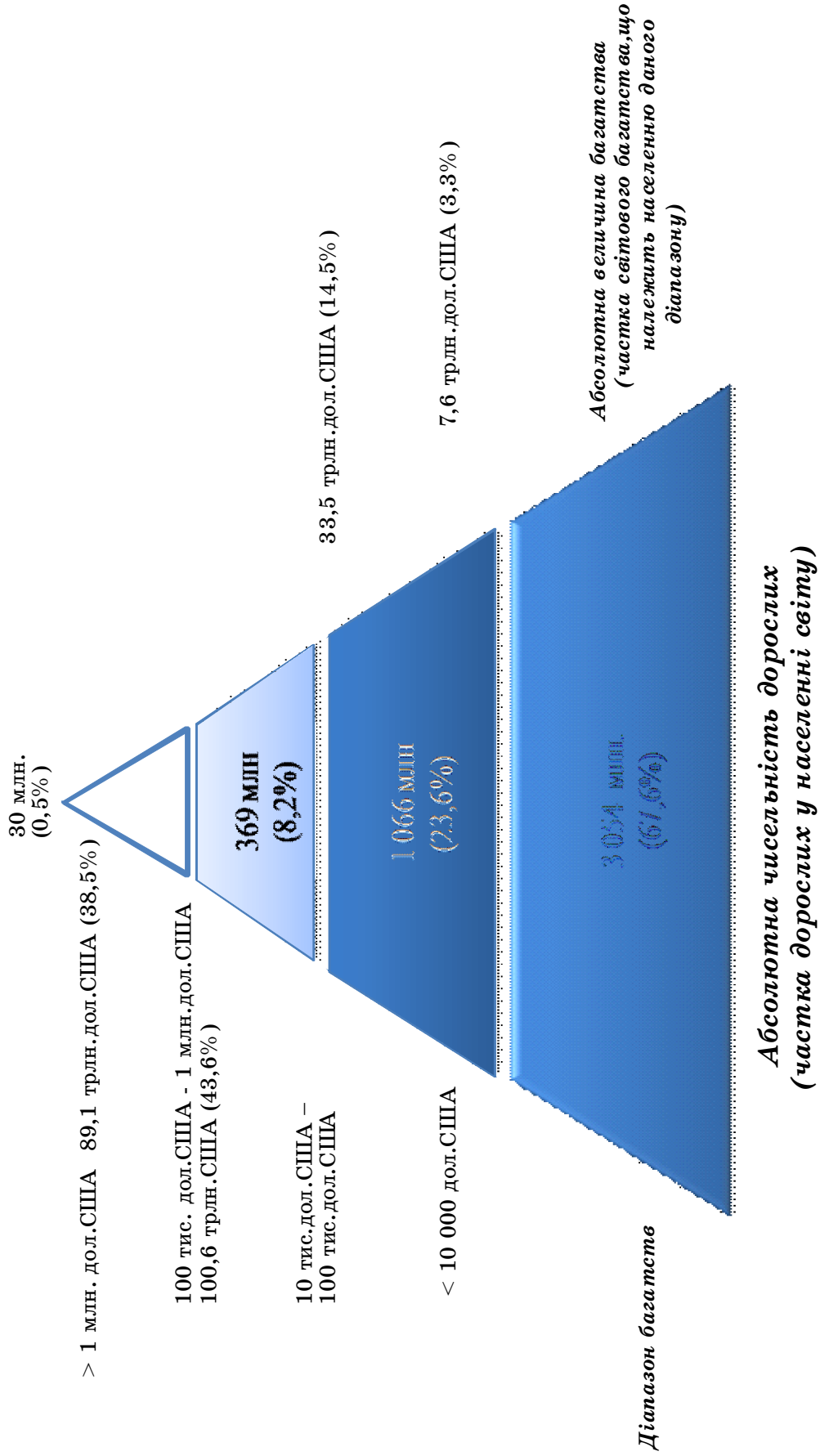

Рис.1 Піраміда розподілу світового багатства серед дорослого населення, що згруповано залежно від обсягу багатства, яким воно володіє [19, Р.14]

ними економіками. Будучи створеною на початку 1960-х років, ОЕСР ставила своїм завданням координацію економічної політики та погодження програм допомоги іншим країнам. 1997 року Україна розпочала співпрацю з ОЕСР, а у 2003 році була створена міжвідомча Координаційна рада у зв'язках з ОЕСР.

Українське слово «багатство» є перекладом англійського «wealth». Етимологія останнього пов'язана зі словами староанглійського походження «weal», тобто благополуччя, та «th», що перекладається як стан, а разом це означає «стан благополуччя» [14, Р. 1].

Сутність багатства, джерела його створення та інші аспекти були предметом розгляду найвидатніших вчених протягом всієї історії людського буття. Перші нині відомі дослідження багатства датуються XVIII сторіччям і представлені, зокрема, роботою засновника сучасної класичної економічної теорії - шотландського економіста, Адама Сміта (Adam Smith, 1723 - 1790) - «Дослідження про природу та причини багатства народів» (1776). А. Сміт, розглядаючи джерела створення багатства, прийшов до висновку, що воно є результатом комбінації праці, землі, технологій та капіталу. На його думку саме ці чинники уможливають генерування прибутку [11].

Через двадцять років інший представник класичної економічної теорії, англійський економіст Томас Мальтус (Thomas Malthus, 1766 - 1834) у роботі «Есе про принципи населення» (1798), розглядаючи демографічні питання, також торкнувся питань багатства. Він розглядав багатство у контексті того, що стрімке збільшення кількості населення небезпечно для підтримання та зростання багатства країни [5].

У XIX сторіччі представник цієї школи - британець Джон Стюарт Мілль (John Stuart Mill, 1806 - 1873), розглядаючи умови зростання суспільного багатства, зазначав, що для цього необхідно існування вільного ринку [6].

Німецький економіст Карл Маркс (Karl Heinrich Marx, 1818 - 1883) у роботі «Капітал. Критика політичної економії» (1867), розглядаючи поняття багатства виокремив наступні два його види - людина та капітал. При цьому

людське багатство ототожнювалось з багатством людських відносин, а джерелами багатства у формі капіталу були визначені земля та праця [10].

У монографії «Держава - податки - бізнес», авторами якої є відомі українські вчені - доктора економічних наук Валентина М. Суторміна, Віктор М. Федосов та Володимир Л. Андрущенко, багатство розглядається з фіскальної точки зору та з точки зору суспільного розуміння. Вони констатують, що з фіскальної точки зору, людський капітал не є багатством і що багатство є ототожнюється з поняттям власності. Воно розглядається як власність на нерухоме майно та капітал, включаючи землю та ділянки, відведені під розробку земних надр, а також коштовності та витвори мистецтва. Дохід перетворюється у багатство при його капіталізації [4, с. 221-222].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови багатство визначається як: (а) велике майно, цінність, гроші; (б) достаток усього, розкіш; (в) протилежність бідності [1, с. 32]. Англійський енциклопедичний словник Collins наводить такі визначення цього поняття: (а) великий обсяг грошей та матеріальних цінностей; (б) великий достаток: багаті подарунки; (в) всі товари та послуги, що мають грошову та виробничу цінність. Крім того, цей словник дає наступний синонімічний ряд до слова багатство: активи, капітал, велика сума готівки, майно, фонди, товари, прибуток, ресурси, скарби, щедрий подарунок, надмірна розкіш [15, Р. 1320].

Незважаючи на вивчення сутності багатства багатьма представниками філософії, економіки та статистики, єдиного загальноприйнятого визначення цього поняття поки не існує. Разом із тим, воно широко використовується в економічних дослідженнях та оцінках як на міжнародному, так і національному рівнях. Зокрема, за оцінками Credit Suisse, на кінець 2010 року обсяг світового багатства, досяг майже 200 трильйонів дол. США. Розподіляється по країнах світу він нерівномірно, і більше половини багатства (64%) зосереджено на Євразійському континенті (Рис. 2)¹.

¹ Оскільки Ліхтенштейн керується політикою захисту інформації щодо майнових активів, зосереджених в цій країні, дані щодо частки світового багатству у цій країні - відсутні.

МАКРОЕКОНОМІКА

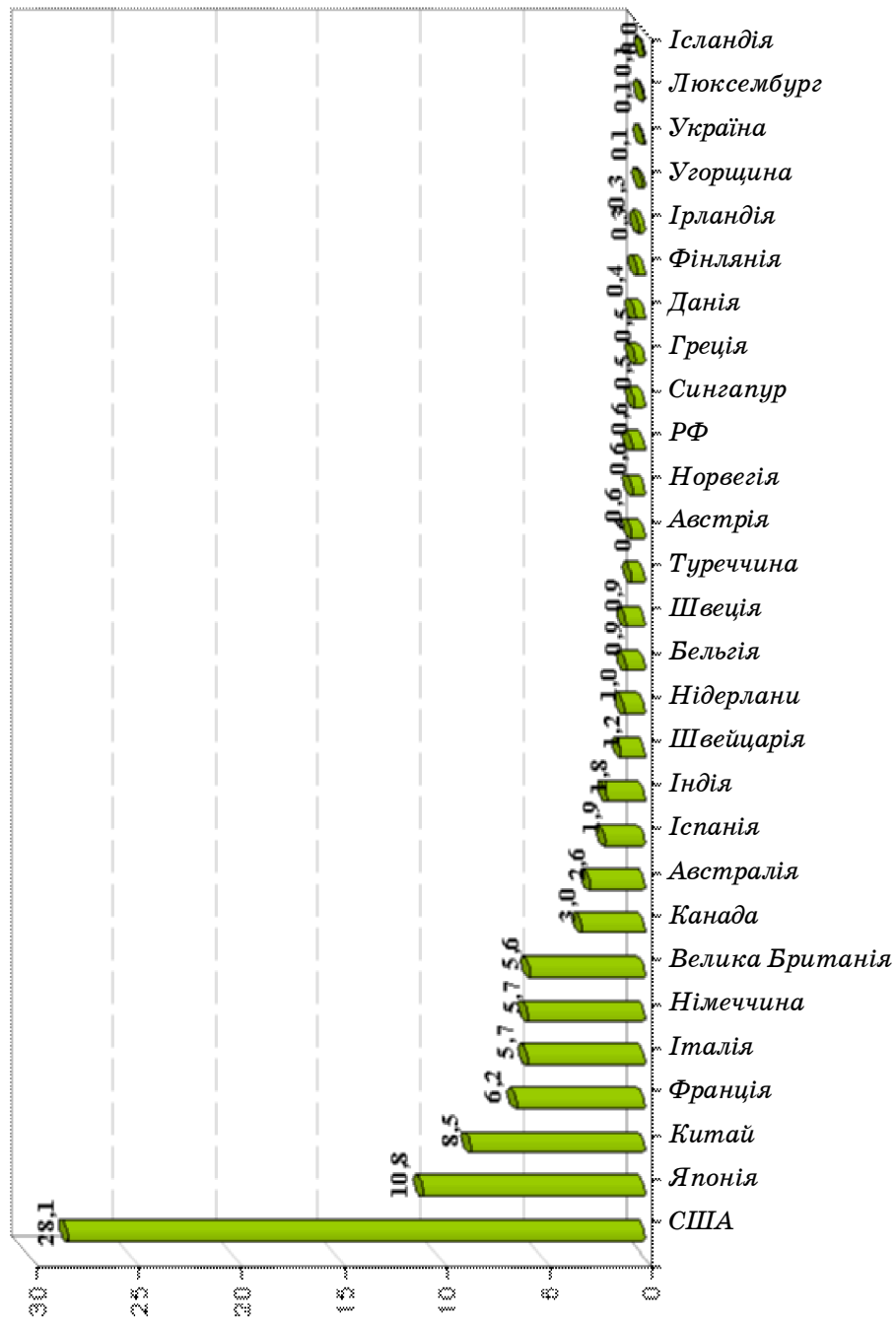

Рис. 2. Світовий розподіл багатства, % [16]

Тією чи іншою мірою нерівномірний розподіл багатства спостерігається і у всіх країнах світу. Для оцінки такої нерівномірності статистика використовує, так званий, «індекс Джині». Цей макроекономічний коефіцієнт, що характеризує диференціацію населення за рівнем грошових доходів, розробив італійський статистик-демограф Коррадо Джині (Corrado Gini, 1884-1965) у роботі «Варіативність і мінливість ознаки» (1912). Запропонований ним коефіцієнт представляє собою ступінь відхилення фактичного розподілу доходів від абсолютно рівного розподілу. Користуючись індексом Джині, міжнародні організації, серед яких: Організація Об'єднаних Націй [20, Р.135-138], ОЕСР [17], Світовий Банк [26], а також різноманітні інститути досліджень вивчають стан розподілу доходів населення у розрізі країн світу. Індекс варіюється від 0% до 100%, де 0% - рівномірний розподіл доходів, а наближення його до 100% - означає зростання нерівномірності розподілу доходів.

На Рис. 3 наведені величини цього індексу по окремих країнах, які свідчать, що найбільш рівномірний розподіл доходів спостерігається у Швеції, Угорщині та Данії - 23%, 24,7% та 24,8% відповідно; найбільш нерівномірний - в Намібії та Південній Африканській Республіці 70,7% та 65% відповідно.

Базуючись на вищевикладеному, вважаємо, що для виокремлення багатства серед інших понять слід наголосити на наступному:

Перш за все, багатство є майном. Відомо, що Господарський кодекс України визначає майно у сфері господарювання як сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), що мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів [2, ст.139, п.1]. Згідно Цивільного кодексу України, тобто у широкому розумінні, майно розуміється як окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки [13, ст.190]. При цьому, річчю є предмет матеріального світу, який задовольняє потреби людей і щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки.

Згідно Цивільного кодексу України класифікація майна (речей) є наступною [13, ст. 180, 181, 183-186, 188, 189, 192]:

1. Тварини виділені як особливий об'єкт цивільних прав, і на них поширюється правовий режим речі крім випадків, встановлених законом.

2. Нерухомі та рухомі речі. До нерухомих речей належать земельні ділянки та все, що розташовано на них і міцно з ними пов'язано, тобто об'єкти, переміщення яких без непропорційного збитку їх призначенню неможливе. Режим нерухомої речі може бути поширений законом і на інші речі, зокрема на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти як такі, що підлягають державній реєстрації.

Рухомими речами визнаються такі, що їх можна вільно переміщувати у просторі.

3. Подільні та неподільні речі. Подільною є річ, кожна частина якої зберігає свої властивості цілого та не втрачає при цьому свого господарського (цільового) призначення (наприклад, хліб, цемент, рідини). Неподільною є річ, внаслідок поділу якої її частини втрачають властивості первісної речі та змінюють господарське (цільове) призначення (наприклад, комп'ютер, телевізор, автомобіль).

4. Індивідуально визначені речі та речі, що визначаються родовими ознаками. Індивідуально визначеною є річ, наділена тільки їй властивими ознаками (наприклад, єдина у своєму роді картина певного художника). Речі, що визначаються родовими ознаками, є заміненними (наприклад, зерно, цегла).

5. Споживчі та неспоживчі речі. Споживчими є речі, що внаслідок одноразового їх використання знищуються або припиняють існування у первісному вигляді (наприклад, продукти харчування, сировина). Неспоживчі - це речі, призначені для багаторазового використання, які зберігають при цьому свій первісний вигляд протягом тривалого часу (наприклад, будинок, автомобіль, одяг).

6. Головна річ та приналежність. Така класифікація актуальна, коли необхідно поруч із головним майном (наприклад, земля, що є нерухомим майном) визначити майно, що приналежне до нього (наприклад, будівлі та споруди, що розташовані на цій землі).

7. Продукція, плоди та доходи. Продукцією, плодами та доходами визнається все те, що виробляється, добувається, дістається з речі або приносить-

МАКРОЕКОНОМІКА

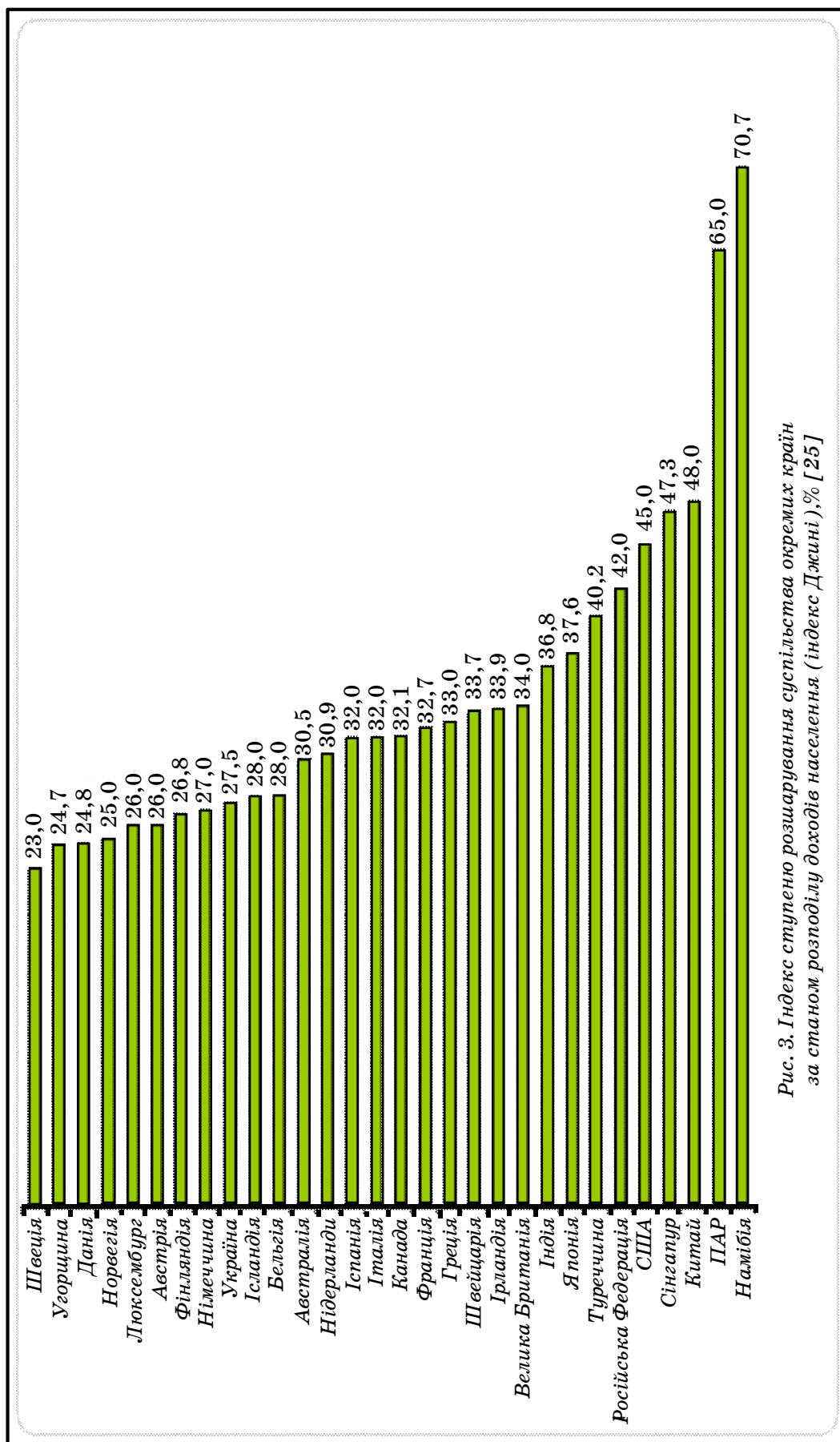

Рис. 3. Індекс ступеню розширення суспільства окремих країн за станом розподілу доходів населення (індекс Джині),% [25]

ся річчю (наприклад, приплід тварин, плоди фруктових дерев, чи, або оренд-на плата, що одержана від речі, переданої в оренду).

8. Гроші (валюта). До валютних цінностей законодавство України відносить: національну валюту, а також виражені в ній платіжні документи та інші цінні папери; іноземну валюту та банківські метали, а також виражені в них платіжні документи та інші цінні папери [3, ст.1].

Крім того, багатство має ототожнюватися із власністю. Тобто багатством є майно лише в тій його частині, що перевищує суму кредитних зобов'язань пов'язаних з ним. Фактично мова йде про неттовартість майна (чисту вартість, *net wealth*).

По-третє, багатство є не тільки економічним, але й соціальним поняттям. Тому кожна країна, залежно від рівня свого економічного та соціального розвитку, визначає поріг, починаючи з якого те чи інше майно класифікується як багатство. Багатство є також соціальним поняттям, і в міру зміни рівня соціально-економічного розвитку такий поріг переглядається.

Вважаємо, що багатством є неттовартість майна, тобто майно у тій його частині, що перевищує суму пов'язаних з ним кредитних зобов'язань. І на додаток до того, кожна країна, залежно від рівня свого соціально-економічного розвитку, визначає поріг, починаючи з якого майно розглядається як багатство.

Податки на багатство були одними з перших фіскальних інструментів держави [21, Р.130]. З часом їх почали використовувати переслідуючи переважно не фіскальні, а соціальні цілі, пов'язані з усуненням нерівності в розподілі доходів між членами суспільства, що підтверджується їх незначною часткою у бюджетних доходах (не більше 2-х відсотків) [27, Р.111]. За допомогою податків на багатство доходи найбільш заможної частини

населення перерозподіляються до його бідніших широких верств.

Джон Мейнард Кейнс (John Maynard Keynes, 1883 - 1946) у роботі «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей» (1936), торкаючись теми багатства, констатував, що у суспільстві існує нерівномірний розподіл багатства між його членами. Розподіл багатства, будучи довільним і несправедливим, є одним із пороків сучасної економіки. Позбутися такої несправедливості Дж. Кейнс пропонував за допомогою прямих податків, зокрема, податку на спадщину [7]. На його думку усунути нерівність у розподілі багатства можна шляхом оподаткування тих, хто має чималий спадок, тобто заможних осіб. Податки на багатств, як такі, що мають сплачуватись лише найзаможнішими, за своєю соціально-економічної сутністю подібні до податку на спадщину і покликані, перш за все, усувати несправедливий розподіл багатства та доходів.

ОЕСР, з метою координацію економічної політики країн, розробила класифікацію всіх існуючих на сьогодні податків і, зокрема, податків на майно, виділивши податки на багато, як такі, що є податками на неттовартість майна (*net-wealth*). У Таблиці 1 показано, що всі податки поділяються на 6 груп, четвертою з яких є майнові податки (див. Таблицю 1):

Розгляд детальнішої класифікації податків на майно (див. Таблиця 2) показує, що податки на багатство представлені регулярно-сплачуваними податками (класифікаційний номер 4200) та одноразово-сплачуваними податками (класифікаційний номер 4510). У свою чергу, регулярно-сплачувані податки на багатство поділяються на такі, що оподатковують майно фізичних осіб (класифікаційний номер 4210) та майно корпорацій (класифікаційний номер 4220). Тобто, виділяється три види податків на багатств.

Таблиця 1

Класифікація всіх податків згідно ОЕСР [23].

Класифікаційний номер	Види податків
1000	Податки на доходи, прибутки та приріст капіталу (taxes on income, profits and capital gains)
2000	Внески на соціальне страхування (Social security contributions)
3000	Податки на заробітну плату (Taxes on payroll and workforce)
4000	Податки на майно (Taxes on property)
5000	Податки на товари та послуги (Taxes on goods and services)
6000	Інші податки (Other taxes)

Класифікація майнових податків згідно ОЕСР [23].

Класифікаційний номер	Види майнових податків
4100	Регулярно-сплачувані податки на нерухоме майно (Recurrent taxes on immovable property)
	4110 Податки на нерухоме майно домашніх господарств
	4120 Податки на нерухоме майно інших платників
4200	<i>Регулярно-сплачувані податки на чисту вартість майна (на багатство) (Recurrent taxes on net wealth)</i>
	4210 <i>Податки на чисту вартість майна (на багатство) фізичних осіб</i>
	4220 <i>Податки на чисту вартість майна (на багатство) корпорацій</i>
4300	Податки на майно померлих, на спадщину та на дарування (Estate, inheritance and gift taxes)
	4310 Податки на майно померлих та на спадщину (Estate and inheritance taxes)
	4320 Податки на дарування (Gift taxes)
4400	Податки на фінансові операції та операції з капіталом (Taxes on financial and capital transactions)
4500	Одноразово-сплачувані податки на майно (Non-recurrent taxes on property)
	4510 <i>Одноразово-сплачувані податки на чисту вартість майна (на багатство) (On net-wealth)</i>
	4520 Інші одноразово-сплачувані податки (Other non-recurrent taxes)
4600	Інші одноразово-сплачувані податки на майно (Other recurrent taxes on property)

Підсумовуючи вищевикладене, можна виділити наступне:

По-перше, обсяг світового багатства на сучасному етапі досягає 200 трильйонів дол. США і розподіляється він нерівномірно: 64% його зосереджено на Євразійському континенті.

По-друге, нерівномірний розподіл багатства характерний у тій чи іншій мірі для всіх країнах світу. Для оцінки такої нерівномірності використовується індекс Джині, згідно якого найбільш рівномірний розподіл доходів має місце у Швеції, Угорщині та Данії - 23%, 24,7% та 24,8% відповідно; найбільш нерівномірний - в Намібії та Південній Африканській Республіці 70,7% та 65% відповідно.

По-третє, сутність багатства, джерела його створення та інші аспекти були предметом розгляду найвидатніших вчених протягом всієї історії людського буття. Але, незважаючи на це, єдиного загальноприйнятого визначення цього поняття поки не існує.

По-четверте, вважаємо, що багатством є нетто-вартість майна, тобто майно у тій його частині, що перевищує суму пов'язаних з ним кредитних зобов'язань. І на додаток до того, кожна країна, залежно від рівня свого соціально-економічного розвитку, визначає

пори́г, починаючи з якого майно розглядається як багатство.

По-п'яте, ОЕСР з метою координацію економічної політики країн розробила класифікацію всіх існуючих на сьогодні податків і, зокрема, податків на майно, виділивши податки на багатство, як такі, що є податками на нетто-вартість майна (net-wealth).

По-шосте, податки на багатство представлені регулярно-сплачуваними податками та одноразово-сплачуваними податками. У свою чергу, регулярно-сплачувані податки на багатство поділяються на такі, що оподатковують майно фізичних осіб та майно корпорацій. Тобто, виділяється три види податків на багатств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. - К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. - 1440 с.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003. розділ III, Глава. 14.
3. Декрет КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.03.1993 р. № 15-93., розділ 1.
4. Держава - податки - бізнес: (Із світового досвіду фіскального регулю-

вання ринкової економіки): Монографія / В.М. Суторміна, В.М.Федосов, В.Л.Андрущенко. - К.:Либідь, 1992. - 328 с.

5. *Ефимов В.А.* Ключь. Философско-общественный альманах Пушкинского центра аналитических исследований и прогнозирования - Санкт-Петербургский государственный аграрный университет, Санкт-Петербург, 2010. - с.119.

6. *Каратаев Н.К.* Economics - буржуазная политэкономия. - Наука, Санкт-Петербург, 1966. - с.40.

7. *Кейнс Дж.М.* Общая теория занятости, процента и денег. - Эксмо, Москва, 2007. - 957 с., Гл.24.

8. Проект Министерства финансов Российской Федерации «Основные направления налоговой политики Российской Федерации на 2013 год и на плановый период 2014 и 2015 годов». Электронный ресурс: http://www.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2012/04/ONNP_2013-2015.pdf

9. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2012 р. № 189-р «Про затвердження плану заходів з виконання завдань соціальної політики на 2012 рік».

10. *Сидорович А.В.* Национальное богатство при социализме: политико-экономический анализ. - Изд-во Московского университета, Москва, 1985. - 66 с.

11. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства. - Эксмо, Москва, 2009. - с. 956.

12. Финансы капиталистических государств. Сутормина В.Н. - 2-е изд., перераб.и доп. - К.: Вища школа. Головное изд-во, 1983. - 312 с.

13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. Книга I, розділ III, Глава 13.

14. *Anielski Mark.* The Meaning of Wealth. - University of Alberta, Edmonton, June 16, 2003. - 4 P.

15. Collins English Dictionary and Thesaurus. - HarperCollinsPublishers, Glasgow. - 1998, 1378 P.

16. Credit Suisse Research Institute. Global Wealth Databook. Switzerland, October 2010. P.20-23 (all -P.128).

17. Divided we stand: Why Inequality Keeps Rising. - The OECD, Paris, 2011. - 388 P.

18. Fortin Jacey. Tax The Rich More? Great Britain Now Weighing An American Question. - International Business Times, New York, August 31, 2012. - P.2.

19. Global Wealth Report 2011. - Credit Suisse AG Research Institute, Zurich, 2011. - 55 P.

20. Human Development Report 2011. Sustainability and Equity: A Better Future for All. - the United Nations Development Programme, New York, 2011. - 175 P.

21. Miller Bird Richard, Tax Policy and Economic Development. - Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, 1992. - 270 P.

22. *Pierre-Pascal Bruneau, Eric Bérengier.* France Draft Budget. - Debevoise & Plimpton LLP, Paris, October 3, 2012. - 5 P.

23. Revenue Statistics 1965-2010. OECD. P.300-301. [Електронний ресурс] http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/revenue-statistics-2011_rev_stats-2011-en-fr.

24. *Stewart Ian.* Weighing in on household wealth. - Deloitte Research, Global Economic Outlook: Navigating a world of turmoil., Los Angeles, 2nd Quarter 2011. - 59 P.

25. The CIA World Factbook 2012. - Skyhorse Publishing, New York, October 12, 2011. - 864 P.

26. World Development Indicators. - The World Bank, Washington, 2012. - 456 P.

27. World of Work Report 2011. - The International Institute for Labour Studies, Geneva, 2011. - 138 P.

РІЦПУ